

Таким чином, ми можемо знову вести мову про міжгалузеву сутність екстрадиції, яка єднає в собі норми права і матеріального права, і піднімає цілий ряд процедурних питань.

Вважаємо, що для удосконалення національного екстрадиційного законодавства необхідно створення окремого спеціального нормативно-правового акту, безумовно узгодженого з відповідними міжнародними нормами, а також внесення змін і доповнень у чинне кримінальне, кримінально-процесуальне, кримінально-виконавче законодавство.

Це надасть можливість привести інститут екстрадиції в Україні у відповідність з сучасними потребами боротьби із злочинністю.

Список використаної літератури:

1. Березняк В. С. Екстрадиція як інститут кримінально-процесуального права України: дис. ...канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / В. С. Березняк. – Дніпропетровськ, 2009. – 253 с.
2. Вихрист С. До визначення екстрадиції / С. Вихрист // Український часопис міжнародного права. – 2001. – № 1. – С. 57-60.
3. Гребенюк В. М. Договірні відносини України у сфері взаємодопомоги у кримінальних справах (теорія і практика): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.11 / НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 1997. – 20 с.
4. Лихова С., Свистуленко М. Актуальні питання вдосконалення інституту екстрадиції / С. Лихова, М. Свистуленко // Право України. – 2001. – № 1. – С. 120-124.

Ключові слова: екстрадиція, злочинність, покарання, видача особи, правозахист, кримінальна відповідальність.

Ключевые слова: экстрадиция, преступность, наказание, выдача лица, правозащита, уголовная ответственность.

Key words: extradition, crime, punishment, extradition, human rights, criminal liability.

БАБІЙ СВИТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального процесу*

ДОТРИМАННЯ ПРЕЗУМЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

Однією з гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина, що є найважливішим завданням правової держави, є неухильне дотримання презумпції невинуватості як галузевого принципу кримінального провадження. На даний момент існує своєрідний конфлікт між правом людини на свободу та особисту недоторканність, з одного боку, та правом держави застосовувати запобіжні заходи для забезпечення

розслідування кримінального правопорушення – з іншого. Тому презумпція невинуватості набуває особливого значення, у тому числі під час розгляду судом клопотання про застосування щодо особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Ч. 1 ст. 62 КУ зазначає, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [1]. Аналогічні твердження містяться й у ч. 2 ст. 6 ЄКПЛ та у п. 2 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [2; 3]. Принцип презумпції невинуватості регламентується також ст. 17 КПК України [4].

Презумпція невинуватості – правове положення, інструмент для захисту прав і свобод людини і громадянина від передчасного формулювання слідчим, прокурором, судом, іншими державними органами чи особами висновку про винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення без розгляду усіх обставин справи та винесення законного, вмотивованого рішення.

Серед видів запобіжних заходів кримінального провадження, застосування якого особливо має здійснюватися із врахуванням презумпції невинуватості, для того, щоб невинувата особа не була обмежена у своїх законних правах та свободах, є тримання особи під вартою. Це, відповідно до ст. 183 КПК, винятковий запобіжний захід, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, які передбачені ст. 177 КПК [4].

Варто пам'ятати, що існування певних обмежень прав і свобод особи у вигляді застосування до неї запобіжних заходів, у тому числі тримання під вартою, не зводиться до покарання особи, визнання її винною чи, наприклад, перешкоджання їй висловлюватись про свою невинуватість, отже, не порушує презумпції невинуватості. Адже метою застосування запобіжних заходів є забезпечення належної процесуальної поведінки та виконання процесуальних обов'язків, які покладені на підозрюваного, обвинуваченого, а також надання гарантій учасникам кримінального провадження щодо реалізації їхніх прав. Касаційний кримінальний суд у складі ВС у своїй постанові від 19.02.2019 р. у справі № 748/649/17 висловив наступну правову позицію щодо суті презумпції невинуватості, яка полягає «...не в тому, що особа є невинуватою, а в тому, що існує припущення щодо її невинуватості. Презумпцію невинуватості не може бути застосовано через одне лише прагнення полегшити становище обвинуваченого. Вона стимулює доказування винуватості особи, і доки цього не буде досягнуто, ніхто не може бути визнаний винним...» [5].

Тим не менше, існує чимало порушень презумпції невинуватості під час обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, які неодноразово оскаржувалися у ЄСПЛ. Так, у п. 23 рішення ЄСПЛ від 12.02.2015 року по справі «Подвезько проти України» зазначається: «...судові постанови про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання заявника під вартою були сформульовані дуже загально та містили

повторювані шаблонні фрази. Вони не свідчать про те, що суди здійснили належну оцінку фактів стосовно необхідності застосування такого запобіжного заходу за обставин цієї справи... Ця підстава взяття заявника під варту суперечить таким важливим елементам концепції справедливого суду, як право не свідчити проти себе та презумпція невинуватості...» [12]. У п. 72 рішення ЄСПЛ від 19.11.2012 року по справі «Луценко проти України» вказано: «...підстави для взяття заявника під варту, а саме відмова від надання показань та визнання своєї вини, за своїм характером суперечать такому важливому елементу концепції справедливого суду як право не свідчити проти себе та презумпції невинуватості. В контексті вибору, чи застосовувати запобіжний захід у вигляді взяття під варту, чи ні, наведення таких підстав видається таким, що викликає особливе занепокоєння, оскільки вони вказують на те, що особу може бути піддано покаранню за користування своїми основними правами на справедливий суд...» [11].

Бувають випадки, коли під час кримінального провадження у слідчого, прокурора на підставі зібраних доказів формується суб'єктивне ставлення щодо винуватості особи у вчиненні злочину. З одного боку, ним керуються для прийняття рішення про обрання певного виду запобіжних заходів до цієї особи, але з іншого – їхнє внутрішнє переконання у жодному випадку не підтверджує доведеності вини особи. У рішенні по справі за конституційним поданням ВСУ щодо відповідності КУ (конституційності) положень ч. 3 ст. 120, ч. 6 ст. 234, ч. 3 ст. 236 КПК України (справа про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора) № 3 – рп / 2003 від 30.01.2003 року зазначено, що переконання слідчого і прокурора у вчиненні особою злочину не означає доведення її винуватості, яка відповідно до конституційно закріпленого принципу презумпції невинуватості особи може бути встановлена лише обвинувальним вироком суду [6]. Висновок про те, що презумпція невинуватості була порушена, оскільки судові рішення відображає думку про винуватість особи до того, як вину буде доведено, міститься також у постанові Верховного Суду України від 13.09.2018 р. № 461/4858/17 [7].

Знову ж таки, досить часто ЄСПЛ вбачає порушення презумпції невинуватості у рішеннях національних судів. Наприклад, у п. 77 рішення ЄСПЛ від 06.12.1998 року по справі «Барбера, Мессегеу і Джабардо проти Іспанії» зазначено, що презумпція невинуватості «покладає обов'язок доведення на сторону обвинувачення, гарантує, що жодна вина не може бути презюмована до тих пір, поки винність не була доведена поза всяких розумних сумнівів і забезпечує, щоб сумніви тлумачилися на користь обвинуваченого».

У п. 159 рішення ЄСПЛ від 22.04.2010 року у справі «Фатуллаєв проти Азербайджану» цей принцип кримінального провадження не тільки забороняє самому суду робити поспішні висновки про те, що людина, якій пред'явлено кримінальне обвинувачення, винна до того, як її вина була встановлена в законному порядку, але й поширюється на висловлювання, зроблені іншими посадовими особами, які дають громадськості підстави вважати підозрювану особу винною і містять оцінку фактів

справи до розгляду їх компетентною судовою інстанцією [13]. Тобто ЄСПЛ звертає увагу на те, що порушення презумпції невинуватості можливе й з боку інших державних органів, що також міститься у п. 41-43 рішення ЄСПЛ 2010 р. по справі «Дактарас проти Литви», у п. 35 рішення ЄСПЛ 1995 р. по справі «Алене де Рібемон проти Франції», у п. 83 рішення ЄСПЛ 2009 р. по справі «Шагін проти України», у п. 42 Рішення ЄСПЛ 2006 р. по справі «Габчук проти України» [10, 8, 14, 9].

Таким чином, додержання презумпції невинуватості як базової засади кримінального процесу є критерієм оцінки об'єктивності та неупередженості суду, з'ясування істини в конкретній справі та захисту особи від несправедливого покарання. Більше того, недотримання судом цього принципу при застосуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою має відповідні процесуальні наслідки – порушення права на справедливий суд, що призведе до скасування прийнятого рішення, його перегляд в апеляційній, касаційній інстанціях, а після використання всіх національних засобів правового захисту – в ЄСПЛ.

Список використаної літератури:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] // Верховна Рада України // URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс] // Верховна рада України // URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. [Електронний ресурс] // Верховна рада України // URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – // URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
5. Постанова Касаційного кримінального суду у складі ВСУ від 19.02.2019 р. у справі № 748/649/17 [Електронний ресурс] // URL : <http://rd.ua/storage/lessons/171/671Правові%20позиції.%20КПК.pdf>.
6. Рішення КСУ по справі за конст. поданням ВСУ щодо відповідності КУ (конституційності) положень ч. 3 ст. 120, ч. 6 ст. 234, ч. 3 ст. 236 КПК України (справа про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора) № 3 – рп / 2003 від 30.01.2003 р. [Електронний ресурс] // Верховна рада України. – // URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03>.
7. Постанова Верховного Суду України від 13.09.2018 р. № 461/4858/17 [Електронний ресурс] // URL : https://zib.com.ua/ua/135134-vs_nazvav_oznaki_porushennya_prezumpcii_nevinuvatosti_.html.
8. Алене де Рібемон проти Франції: рішення ЄСПЛ від 10.02.1995 р. у заяві № 15175/89 [Електронний ресурс] // URL : http://european-court.eu/uploads/ECHR_Allenet_De_Ribemont_v_France_10_02_1995.pdf.
9. Габчук проти України: рішення ЄСПЛ від 21.09.2006 р. у заяві № 8599/02 [Електронний ресурс] // Верховна рада України // URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_118.

10. Дактарас проти Литви: рішення ЄСПЛ від 24.11.2000 р. [Електронний ресурс] // Верховна рада України // URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_005#top.
11. Луценко проти України: рішення ЄСПЛ від 19.11.2012 р. у заяві № 6492/11 [Електронний ресурс] // Верховна рада України // URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_852.
12. Подвезько проти України: рішення ЄСПЛ від 12.02.2015 р. у заяві № 74297/11 [Електронний ресурс] // Верховна рада України. – // URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a47#n2.
13. Фатуллаєв проти Азербайджану: рішення ЄСПЛ від 22.04.2010 р. у заяві № 40984/07 [Електронний ресурс] // URL : https://mmdc.ru/praktika_evropejskogo_suda/praktika_po_st10_evropejskoj_konvencii/europ_practice6/.
14. Шагін проти України: рішення ЄСПЛ від 10.12.2010 р. у заяві № 20437/05 [Електронний ресурс] // Верховна рада України // URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_612.

Ключові слова: презумпція невинуватості, права і свободи, кримінальне провадження, запобіжні заходи, тримання під вартою, покарання, практики ЄСПЛ.

Ключевые слова: презумпция невиновности, права и свободы, уголовное производство, меры пресечения, содержания под стражей, наказание, практика ЕСПЧ.

Key words: presumption of innocence, rights and freedoms, criminal proceedings, preventive measures, detention, punishment, ECtHR case-law.

ЗАВЕРТАЙЛО ІНГА ОЛЕКСАНДРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри кримінального процесу,
начальник відділу прокуратури Одеської області*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИДАЧІ ОСОБИ (ЕКСТРАДИЦІЙНИЙ АРЕШТ)

У сучасному світі зі збільшенням міграційних потоків між країнами правопорушникам нерідко вдається уникати кримінальної відповідальності та покарання, використовуючи можливість виїзду за кордон.

При встановленні таких осіб за кордоном та їх затриманні здійснюється процедура екстрадиції, яка за своїм змістом є комплексом процесуальних та організаційних заходів, що мають на меті забезпечення принципу невідворотності покарання, і є впливовим чинником протидії злочинності.

Екстрадиція не виходить за рамки кримінального судочинства, вона є одним із етапів кримінального процесу, кінцевим результатом якого є покарання особи за вчинений злочин [1].

Екстрадиція включає в себе офіційний запит про видачу особи, її встановлення на території однієї держави, перевірку обставин, що